Journalistiek en zelfcorrectie rond de Bijlmerramp

Het mediabeeld in het werk van Henk Pruis

Beschouwend essay | 30 oktober 2026

Wie het werk van Henk Pruis over de Bijlmerramp leest, krijgt een kritisch beeld van de journalistiek. Vooral de ongelijkheid tussen de aandacht voor verdenkingen en die voor correcties springt in het oog. Pruis beschrijft hoe een eenmaal gevestigd verhaal nieuwe informatie kan gaan sturen, terwijl de oorspronkelijke bronnen aanleiding geven tot herziening. Zijn centrale vraag raakt daarmee aan de betrouwbaarheid van de journalistiek zelf: hoe zorgvuldig onderzoekt zij haar eigen eerdere conclusies? [1]

Die vraag verdient een precieze behandeling. De website van Pruis is samengesteld door een voormalige deelnemer aan het technische onderzoek. Hij beschikt over vakkennis en oorspronkelijke documenten, maar heeft ook een eigen betrokkenheid en een herkenbaar doel. Zijn werk moet worden gelezen als een verzameling bronnen en een beargumenteerde visie op de berichtgeving. Het levert geen representatieve meting van de prestaties van alle Nederlandse media. De kracht van zijn kritiek hangt af van de controleerbaarheid van de afzonderlijke voorbeelden.

De aantrekkingskracht van een verdenking

Een journalist die een mogelijk verzwegen feit op het spoor komt, heeft een legitieme reden om verder te zoeken. Juist bij een ramp kunnen officiële mededelingen onvolledig of onjuist zijn. Getuigen, bewoners en hulpverleners moeten hun ervaringen kunnen laten onderzoeken. De moeilijkheid ontstaat wanneer een verdenking al het karakter van een conclusie krijgt voordat de onderliggende gegevens voldoende zijn getoetst.

Pruis verbindt dit probleem aan wat hij een narratieve blokkade noemt. Volgens zijn these kunnen vertrouwde interpretaties zo hardnekkig worden dat tegeninformatie onvoldoende doorwerkt in het publieke verhaal. Hij stelt daarbij uitdrukkelijk dat bewuste misleiding of een gezamenlijk complot van redacties niet nodig is om dat effect te verklaren. Het gaat in zijn beschrijving om een journalistieke werkwijze die zichzelf onvoldoende corrigeert. [1]

Een verhaallijn over een onwillige overheid biedt herkenbare rollen en een duidelijke spanning. Een uitleg over meetgegevens, bevoegdheden of verschillende onderzoeksvragen vraagt meer van de lezer. Daaruit volgt een redactionele opgave: ook een ingewikkeld antwoord moet begrijpelijk kunnen worden gemaakt. Anders blijft de verdenking voor het publiek toegankelijker dan de uitkomst van het onderzoek. Hoe vaak dit bij de Bijlmerramp gebeurde en hoe groot de invloed ervan was, vraagt systematische vergelijking van publicaties en publieksreacties.

Wanneer politieke aandacht als bevestiging gaat gelden

In zijn beschrijving van de informatieomgeving rond de ramp volgt Pruis de wisselwerking tussen enkele journalisten, Kamerlid Rob van Gijzel, bewoners en overheidsinstanties. Een publicatie kon aanleiding geven tot Kamervragen. De antwoorden leverden vervolgens nieuwe publicaties op. Pruis erkent dat deze contacten en de controlerende taken van journalistiek en politiek op zichzelf legitiem waren. Zijn kritiek betreft het zelfversterkende karakter dat deze wisselwerking volgens hem kreeg. [2]

Het bestaan van Kamervragen maakt een bewering politiek relevant, maar vormt geen zelfstandig bewijs voor haar juistheid. Hetzelfde geldt voor een parlementaire enquête. Zo'n onderzoek kan noodzakelijk zijn vanwege bestuurlijke tekortkomingen, onduidelijke informatie of maatschappelijke zorgen, zonder dat alle eraan voorafgaande vermoedens terecht blijken. Wie de aanleiding tot onderzoek verwart met de uitkomst, geeft een verdenking meer bewijskracht dan zij bezit.

Dit onderscheid is ook nodig bij de beoordeling van de pers. De vraag of de overheid goed communiceerde, staat los van de vraag of een bepaalde technische of medische verklaring juist is. Pruis maakt dat verschil expliciet in zijn bespreking van de uraniumkwestie. Gebrekkige informatievoorziening kan terechte kritiek oproepen; daarmee is een verondersteld verband met ziekte nog niet aangetoond. [2] Journalistiek moet beide vragen kunnen onderzoeken zonder de antwoorden met elkaar te vermengen.

De toets komt na de eerste publicatie

De kwaliteit van journalistiek blijkt ook uit de reactie op nieuwe informatie. Een vroege vergissing kan verklaarbaar zijn door tijdsdruk, beperkte toegang tot gegevens of tegenstrijdige verklaringen. Voor een latere publicatie moet opnieuw worden vastgesteld welke kennis inmiddels beschikbaar was. Een beoordeling die dit tijdsverloop overslaat, loopt het risico de verslaggever van 1992 af te rekenen op inzichten die pas later voldoende waren onderbouwd.

Een concreet voorbeeld van heronderzoek staat in het dossier van Historisch Nieuwsblad uit 2024. Bart de Koning bespreekt daar Dekkers voorstelling van het zicht op de buitenmotor vanuit de cockpit. Volgens het artikel kon met moeite alleen de voorkant worden gezien, terwijl Dekker in zijn boek de hele motor zichtbaar noemde. De Koning vermeldt ook Dekkers erkenning dat hij de beperktere zichtbaarheid al kort na de ramp kende. Dit voorbeeld laat zien waarom een nauwkeurige, controleerbare technische vraag meer oplevert dan een algemeen oordeel over iemands geloofwaardigheid. [3]

Ook bij deze herbeoordeling verdient de redactionele werkwijze aandacht. Historisch Nieuwsblad meldt dat Dekker vragen kreeg voorgelegd, maar dat niet alle antwoorden zijn gepubliceerd: reacties die volgens de redactie met de feiten botsten, zijn weggelaten. [3] De lezer moet daarom kunnen onderscheiden wat uit de documenten volgt, wat betrokkenen verklaren en welke selectie de redactie heeft gemaakt. Die eis aan transparantie geldt ook voor journalistiek die oude verhalen corrigeert.

Correctie als onderdeel van journalistieke zorgvuldigheid

De kritiek van Pruis raakt aan normen die de journalistiek zelf formuleert. De Leidraad van de Raad voor de Journalistiek van september 2026 verlangt controleerbare berichtgeving, onderscheid tussen feiten en meningen en een deugdelijke grondslag voor beschuldigingen. Zij noemt bovendien de noodzaak om onjuistheden en verwijtbare onvolledigheid passend en snel te rectificeren. Tegelijk erkent de Leidraad redactionele vrijheid bij de keuze van publicaties en reacties. [4]

Een verzoek van een deskundige verplicht een redactie dus niet om diens volledige betoog over te nemen. Wel behoort een aantoonbare fout serieus te worden onderzocht. Bij verschil van inzicht helpt een inhoudelijke uitleg: over welke bewering gaat het, welke bron is doorslaggevend en waarom blijft de redactie wel of niet bij haar eerdere voorstelling? Zo krijgt het publiek zicht op de afweging, ook wanneer geen overeenstemming ontstaat.

Pruis gebruikt het woord doofpot als spiegel van het verwijt dat eerder aan overheid en onderzoekers werd gemaakt. Op zijn website verduidelijkt hij dat hij daarmee het uitblijven van feitelijke correctie bedoelt. [5] Als aanduiding van het probleem is die verduidelijking belangrijk. Het woord zelf kan echter opnieuw de suggestie van bewuste verberging oproepen. Een onderzoek naar niet verwerkte tegeninformatie vraagt om andere bewijzen dan een beschuldiging van opzettelijke onderdrukking. Het uitblijven van een publicatie bewijst op zichzelf geen verborgen motief.

Bewoners hebben recht op uitleg en erkenning

De betekenis van deze discussie ligt uiteindelijk ook bij de mensen over wie werd bericht. Een bewoner kan terecht erkenning verlangen voor verlies, klachten of een gevoel van verlatenheid, zonder dat daarmee een specifieke verklaring voor de ramp of voor ziekte is bewezen. Omgekeerd maakt een onjuiste verklaring de ervaring van de betrokkene niet onbelangrijk. Zorgvuldige journalistiek moet beide uit elkaar kunnen houden.

In zijn zelfreflectie benoemt Pruis dat de communicatie met Bijlmerbewoners beter en directer had gekund. Ook erkent hij grenzen aan zijn expertise en mogelijke blinde vlekken. [6] Daarmee ontstaat ruimte voor een bredere analyse dan een conflict tussen onderzoekers en journalisten. Onvoldoende uitleg door instanties kan onzekerheid laten voortbestaan. Berichtgeving kan vervolgens helpen die onzekerheid te onderzoeken, maar haar ook versterken door vermoedens stellig te presenteren.

Over de precieze invloed op angst, vertrouwen en gezondheid zijn afzonderlijke onderzoeken nodig. Een verzameling suggestieve koppen toont nog niet hoeveel mensen daardoor een bepaalde overtuiging kregen. Wie de maatschappelijke gevolgen van berichtgeving wil begrijpen, moet bewoners met uiteenlopende ervaringen spreken en ook onderzoeken welke informatie hen daadwerkelijk bereikte. Daarmee krijgen zij een eigen stem in de analyse, in plaats van uitsluitend als argument in een discussie tussen professionals te dienen.

Een oordeel dat zichzelf laat toetsen

Het mediabeeld dat uit Pruis' werk naar voren komt, is scherp: journalistiek kan vasthoudend zijn tegenover autoriteiten en tegelijk terughoudend bij het herzien van eigen verhalen. Dat beeld verdient onderzoek op het niveau van concrete publicaties. Welke bewering stond er? Welke informatie was toen beschikbaar? Wanneer kwam tegenbewijs binnen? Wat veranderde vervolgens in de berichtgeving? Met zulke vragen worden verantwoordelijkheden bespreekbaar zonder vooraf bedoelingen toe te schrijven.

Er zijn ook tegenvoorbeelden die in het uiteindelijke oordeel moeten meetellen. Het dossier van Historisch Nieuwsblad is zelf een journalistieke poging tot heronderzoek. [3] Dat maakt duidelijk dat de beroepsgroep verschillende redacties, werkwijzen en afwegingen kent. Voor een evenwichtige beoordeling moeten ook goede oorspronkelijke berichtgeving, uitgevoerde correcties en onderbouwde reacties op Pruis worden verzameld. Zijn bronnen bieden daarvoor een vertrekpunt; zijn interpretaties blijven eveneens toetsbaar.

De waarde van Pruis' werk ligt daarmee voor een belangrijk deel in het materiaal dat het beschikbaar maakt voor die toetsing. Zijn kritiek wordt sterker naarmate de conclusie preciezer aansluit op het bewijs en ruimte laat voor een afwijkende beoordeling. De vraag die overblijft is concreet en veeleisend: hoe zorgt een redactie ervoor dat haar publiek een eerder verhaal werkelijk kan herzien wanneer de bronnen daar aanleiding toe geven?

Bronnen en verantwoording

De genummerde verwijzingen leiden naar de geraadpleegde publicaties. De beschouwingen van Pruis zijn gebruikt als bron voor zijn visie. Het artikel van Historisch Nieuwsblad biedt een concreet voorbeeld van journalistiek heronderzoek. De huidige Leidraad dient als normatief referentiepunt; zij is geen uitspraak over een afzonderlijke klacht of over historische publicaties. Alle webbronnen zijn geraadpleegd op 30 oktober 2026.

[1] Pruis, H. A. (z.d.). These. Vooral de passages over narratieve blokkade en journalistieke zelfcorrectie.
https://www.elal1862accidentinvestigation.nl/these

[2] Pruis, H. A. (z.d.). Informatieomgeving. Beschouwing over de wisselwerking tussen bewoners, journalistiek en politiek.
https://www.elal1862accidentinvestigation.nl/informatieomgeving

[3] De Koning, B. (2024, 13 september; bijgewerkt 20 september). Vincent Dekker houdt vast aan complottheorieën. Historisch Nieuwsblad.
https://www.historischnieuwsblad.nl/vincent-dekker-houdt-vast-aan-complottheorieen/

[4] Raad voor de Journalistiek. (2026, september). Leidraad. Onderdelen A, B3, C en D.
https://rvdj.nl/leidraad/sept-2026/

[5] Pruis, H. A. (z.d.). Doofpot. Vooral de afbakening van het begrip als uitblijvende feitelijke correctie.
https://www.elal1862accidentinvestigation.nl/doofpot

[6] Pruis, H. A. (z.d.). Zelfreflectie. Vooral de passages over communicatie, eigen betrokkenheid en deskundigheidsgrenzen.
https://www.elal1862accidentinvestigation.nl/zelfreflectie